

Social- och hälsovårdsministeriet
kirjaamo.stm@gov.fi

Ärende: Utkast till regeringens proposition med förslag till ny lag om funktionshinderservice

Hänvisning: Begäran om utlåtande från social- och hälsovårdsministeriet 17.2.2022, ärendenummer VN/12531/2021, STM083:00/2019

UTLÅTANDE

Svenska Finlands folkting (Folktinget) tackar för möjligheten att lämna utlåtande om utkastet till regeringens proposition med förslag till ny lag om funktionshinderservice. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag (lag om Svenska Finlands folkting 1331/2003) tar Folktinget ställning endast till aspekter som berör den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

Inledning

Språkliga konsekvenser behandlas i propositionen under rubriken för förslagen och deras konsekvenser. Det konstateras där att propositionen i princip inte har några större konsekvenser för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna när det gäller nationalspråken. Det konstateras vidare att tjänsteanvändarnas rätt att få tjänster på sitt eget språk inte ändras genom propositionen, och att de språkliga rättigheterna för invånarna och tjänsteanvändarna i välfärdsområdena tryggas genom en bestämmelse om servicespråk i 5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård.

En bedömning av huruvida de språkliga rättigheterna tillgodoses ska även inbegripa om rättigheterna tillgodoses i praktiken. Folktinget konstaterar att bedömningen av de språkliga konsekvenserna i propositionen är bristfällig och att en bedömning av hur de språkliga rättigheterna kommer att tillgodoses i praktiken inte redogörs för i propositionen. Det uppstår följaktligen en osäkerhet huruvida den svenskspråkiga befolkningen som omfattas av lagförslagets tillämpningsområde i praktiken kommer att få tillgång till vården och servicen enligt lika grunder som den finskspråkiga befolkningen. Folktinget önskar därmed att social- och hälsovårdsministeriet fäster uppmärksamhet vid följande.

Förverkligandet av de språkliga rättigheterna i praktiken

Enligt lagen om ordnande av social- och hälsovård ska social- och hälsovård i tvåspråkiga välfärdsområden ordnas på både finska och svenska så att kunderna blir betjänade på det språk de väljer, antingen finska eller svenska. Bestämmelser som berör nationalspråken och de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovårdstjänsterna finns även i grundlagen, språklagen samt övrig speciallagstiftning.

I regeringens proposition om reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna konstaterades, att förutom en formellt jämlik behandling av språken, förutsätter 17 § 2 mom. i grundlagen också att den faktiska jämlikheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen tryggas (RP 309/1993). Bestämmelsen är av betydelse när samhällsliga tjänster, så som social- och hälsovårdstjänster, ordnas.

Trots att de språkliga rättigheterna inte ändras formellt i propositionen, är det med andra ord nödvändigt att säkerställa att den svensk- och finskspråkiga befolkningen i de tvåspråkiga välfärdsområdena också har *faktisk* tillgång till tjänster på eget språk och enligt lika grunder.

Den nya lagen om funktionshinderservice skall tillämpas på en grupp personer som i många fall är i kontakt med myndigheter under merparten av sitt liv, och som dessutom kan ha svårigheter med att kommunicera. I tillägg till detta finns i nuläget stora utmaningar när det gäller tillgången till svenskspråkiga social- och hälsovårdstjänster. Undersökningar visar att det finns brister i servicen på svenska inom social- och hälsovården både på basnivå och på specialiserad nivå. Svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning är med andra ord i en särskilt utsatt position och därmed är det av ännu större vikt, att lagförslaget språkliga konsekvenser utreds noggrant.

Propositionens språkliga konsekvensbedömning beaktar inte hur lagförslaget kommer att utfalla i praktiken avseende svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning och deras särskilda ställning. Det går därmed inte att fastställa hur lagen i sin nuvarande form kommer att påverka den konkreta vardagen för målgruppen och huruvida de kommer att ha tillgång till tjänster enligt likvärdiga grunder som den övriga befolkningen.

Enligt den språkliga konsekvensbedömningen möjliggör förslaget förebyggandet av diskriminering till exempel om en persons funktionsnedsättning tillsammans med modersmålet eller den kulturella bakgrunden ökar risken för marginalisering. Propositionen öppnar dock inte upp detta desto mer och besvarar inte frågorna om hur och på vilka sätt diskriminering kunde förhindras. Eftersom den språkliga konsekvensbedömningen överlag är bristfällig och det är osäkert huruvida målgruppens språkliga rättigheter kommer att kunna tillgodoses, kan det inte anses föreligga möjligheter att förebygga diskriminering enbart genom denna skrivning.

Ordnandet av svenskspråkiga social- och hälsovårdstjänster för personer med funktionsnedsättning

En stor del av de svenskspråkiga tjänster som idag tillhandahålls inom socialvården ordnas framför allt via avtal med tredje sektorn. I synnerhet i de områden där den svenskspråkiga befolkningens andel är liten har tredje sektorns organisationer en mycket viktig roll som komplement i form av olika typer av stöd och rådgivning. Idag erbjuder ett flertal organisationer olika typer av svenskspråkiga tjänster för personer med funktionsnedsättning.

Genom den samtidigt pågående reformen av social- och hälsovården upphävs samkommuner och ansvaret att ordna funktionshinderservicen överförs till välfärdsområdena. När områdena som ska ansvara för att ordna social- och hälsovården blir större i förhållande till kommunerna och den språkliga minoriteten relativt sett blir mindre inom dessa geografiska områden, finns en risk att de språkliga rättigheterna i praktiken tillgodoses sämre (RP 241/2020 rd). Förändringen i servicestrukturen blir således särskilt märkbar för den svenskspråkiga befolkningen. Svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning utgör en minoritet i minoriteten och därför är de i en särskilt sårbar ställning.

Själva ordnandet av servicen är med andra ord av avgörande betydelse för att de språkliga rättigheterna ska kunna tillgodoses och förverkligas i praktiken. Med beaktande av de strukturella förändringarna i och med social- och hälsovårdsreformen anser Folktinget att ordnandet av servicen är relevant också i detta sammanhang.

De tvåspråkiga välfärdsområdena ska ingå ett samarbetsavtal för att garantera att de svenskspråkigas språkliga rättigheter tillgodoses inom social- och hälsovården (39 § lagen om ordnande av social- och hälsovård). Avtalet ska säkerställa ordnandet av vissa svenskspråkiga tjänster och ska omfatta flertalet tjänster för personer med funktionsnedsättning. Avtalet kommer med andra ord att ha en stor inverkan på servicen för den svenskspråkiga målgruppen. Folktinget anser det vara anmärkningsvärt att samarbetsavtalet inte berörs alls i propositionens bedömning av de språkliga konsekvenserna. Över huvud taget finns det skäl att anmärka på att propositionen

inte beaktar social- och hälsovårdsreformens effekter på ordnandet av funktionshindersservicen särskilt ingående.

Servicestrukturen för svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning kommer i praktiken att ha en avgörande roll för huruvida målgruppen får tillgång till fungerande tjänster på svenska, samt huruvida lagens syfte enligt 1 § kommer att uppfyllas för den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen enligt lika grunder. Folktinget föreslår därför att social- och hälsovårdsministeriet gör en grundligare språklig konsekvensbedömning i ljuset av social- och hälsovårdsreformen, som beaktar de strukturella förändringarna avseende servicestrukturen, samt hur propositionen även i övrigt påverkar de språkliga rättigheterna i praktiken.

Språkliga rättigheter i den praktiska verksamheten

Språklagen behandlas kort och mycket allmänt i propositionens allmänna motiveringar. Endast omnämmandet av språklagen är inte tillräckligt för att trygga de språkliga rättigheterna eftersom de som tillämpar lagen inte nödvändigtvis känner till innehållet i lagstiftningen som berör språkliga rättigheter.

De språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården är inte enbart en fråga som sammanhänger med tillgången på de faktiska tjänsterna, utan det är en strukturell fråga som bör genomsyra de tvåspråkiga myndigheternas verksamhet, och är därmed inte bunden till produktionen av enskilda tjänster. Språklagen är en allmän lag och gäller hela den offentliga sektorn.

Tvåspråkiga serviceproducenter är ofta medvetna om kundens språkliga rättigheter, men trots det förekommer brister i informationsgången till den personal som dagligen arbetar med kunderna. Trots att det är den tvåspråkiga serviceproducentens ansvar att säkerställa vård på båda nationalspråken i enlighet med språklagstiftningens bestämmelser, är det personalen inom vårdenheterna som i praktiken ska omsätta de språkliga skyldigheterna och ge service på både finska och svenska. Personer med funktionsnedsättning är i hög grad beroende av en fungerande och god kontakt med myndigheter på sitt eget språk.

Personalen bör göras medveten om skyldigheten att självant ge vård och service på båda nationalspråken samt höra kunden på dennas eget språk, finska eller svenska. För att språkbestämmelserna ska vara så tillgängliga för personalen som möjligt, är det viktigt att bestämmelserna öppnas upp och genomsyrar den lag som konkret berör ramarna för personalens arbetsuppgifter.

Folktinget föreslår därför att tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna behandlas mer ingående i propositionen, för att understryka vikten av att de tas i beaktande i utformandet av den praktiska verksamheten.

Uttryckliga hänvisningar till språklagstiftningen i lagtexten skulle ingjuta ett signalvärde för tjänsteanordnare och tjänsteproducenter som skall tillämpa den nya lagen, och i syfte att understryka att språket är en grundläggande rättighet som skall tillförsäkras målgruppen i samtliga processer och i det dagliga livet.

Hänvisningar till språklagen kunde ha en betydande inverkan särskilt i förhållande till 5 §, vari tjänsteanordnarnas och tjänsteproducenternas skyldigheter avseende ordnandet och produktionen av servicen samt tjänsternas innehåll och kvalitet behandlas.

Stödjande av medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

I propositionens språkliga konsekvensbedömning föreslås att det till 3 § fogas informativa hänvisningsbestämmelser till bestämmelser som gäller de språkliga rättigheterna. Folktinget välkomnar detta men framhåller att det inte är tillräckligt att hänvisningarna infogas i specialmotiveringarna, utan bör skrivas ut i paragrafen. Hänvisningar till språklagstiftningsbestämmelser i såväl lagtexten som i motiveringarna vore mycket

viktigt i syfte att tillgodose de språkliga rättigheterna. De språkliga rättigheterna bör ytterligare öppnas upp i paragrafens specialmotiveringar så att rätten till det egna språket säkerställs.

I utkastet till lagtext föreskrivs i 3 § 3 mom. att en person med funktionsnedsättning har rätt att använda ett sådant kommunikationssätt som lämpar sig för honom eller henne. Endast 'kommunikationssätt' är inte tillräckligt i förhållande till tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna, utan även 'språk' bör skrivas ut i paragrafen i enlighet med FN:s funktionshinderkonvention. Det räcker således inte att språket omnämns endast i specialmotiveringarna.

I 3 § 3 mom. i utkastet till lagtext föreskrivs även att medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska stödjas på det sätt som deras livssituation förutsätter. I specialmotiveringarna framgår att 'livssituation' anses inbegripa beaktandet av den språkliga och kulturella bakgrunden. Folktinget önskar framhålla att det egna språket inte kan anses utgöra enbart en livssituation, utan det hänför sig till grundläggande rättigheter, identitet och tillhörighet. För svenskspråkiga personer har den kulturella bakgrunden dessutom en mycket stor betydelse för deltagande och delaktighet inom alla områden av livet, och särskilt för svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning som utgör en ännu mindre minoritetsgrupp. 'Språk' samt 'kulturell bakgrund' bör därmed skrivas ut även i lagtexten.

Folktinget föreslår därför följande tillägg till lagtextens 3 §:

"En person med funktionsnedsättning har rätt att använda ett sådant språk och kommunikationssätt som lämpar sig för honom eller henne."

"Medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska stödjas på det sätt som deras funktionsförmåga, ålder, utvecklingsfas, språk, kulturella bakgrund samt livssituation förutsätter."

Informativa hänvisningsbestämmelser till bestämmelser som gäller de språkliga rättigheterna bör infogas i paragrafen. Även i paragrafens specialmotiveringar bör tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna öppnas upp mer ingående.

Vänligen,

Svenska Finlands folkting

Christina Gestrin
Folktingssekreterare

Christine Kotzev
Jurist